

Cambridge Papers

MITUL TOLERANȚEI SECULARE

John Coffey

MITUL TOLERANȚEI SECULARE

John Coffey

Articol publicat în seria *Cambridge Papers*

Septembrie 2003

Traducător: Emanuela L. Goldiș

Centrul de Educație Creștină și Cultură Contemporană
Areopagus

Timișoara 2014

Originally published in *Cambridge Papers* series,
by The Jubilee Centre (Cambridge, U.K.) under the title
The myth of secular tolerance
Volume 12, Number 3, September 2003.

@ John Coffey, 2003

All rights reserved.

Published with permission of The Jubilee Centre,
3 Hooper Street, Cambridge, CB1 2NZ, UK
www.jubilee-centre.org
Charity Registration Number 288783.

Ediția în limba română, publicată cu permisiune,
sub titlul

Mitul toleranței seculare

de John Coffey,

apărută sub egida Centrului Areopagus din Timișoara
Calea Martirilor nr. 104

www.areopagus.ro

cu sprijinul oferit de

Christian Political Foundation for Europe.

Începând cu anul 2011, activitățile desfășurate de CPFE sunt susținute financiar de către Parlamentul European. Responsabilitatea pentru orice comunicare sau publicație redactată de CPFE, sub orice formă sau prin orice mijloc, revine organizației CPFE. Parlamentul European nu este responsabil pentru modurile în care va fi folosită informația conținută aici.

Coordonatori proiect:

Dr. Alexandru Neagoe, Dr. Paulian T. Petric

Toate drepturile rezervate asupra prezentei ediții în
limba română. Prima ediție în limba română.

Traducător: Emanuela L. Goldiș

Editor coordonator: Dr. Paulian T. Petric

*Cu excepția unor situații când se specifică altfel, pentru
citatele biblice s-a folosit traducerea D. Cornilescu.*

*Orice reproducere sau selecție de texte din această
carte este permisă doar cu aprobarea în scris a
Centrului Areopagus din Timișoara. Dacă există vreo
discrepanță între versiunea engleză și cea română,
versiunea engleză are întâietate.*

Religia este tragedia omenirii. Ea invocă tot ceea ce este mai nobil, mai pur, mai înalt în spiritul uman și totuși, cu greu găsim o religie care să nu fi fost responsabilă de războaie, tiranii și suprimarea adevărului. Religia nu e îngăduitoare, ci este crudă.

A. N. Wilson ¹

Dar Eu vă spun: iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă asupresc și vă prigonesc, ca să fiți fii ai Tatălui vostru care este în ceruri.

Isus din Nazaret ²

Rezumat

Renașterea violenței religioase la începutul secolului al XXI-lea a consolidat mitul toleranței seculare - ideea că în timp ce persoanele religioase sunt instinctiv intolerante, toleranța există în mod natural în mintea persoanelor seculare. Această lucrare contestă acest mit. Ea sugerează că persoanele seculare nu sunt imune la tentația de a-i persecuta și de a-i defăima pe alții și susține că Evanghelia creștină a încurajat creșterea toleranței religioase.

Introducere

În 15 septembrie 2001, la patru zile după distrugerea World Trade Centre din New York, profesorul Richard Dawkins a pus această tragedie pe seama a ceea ce numește el „religie”. Religia, a sugerat el, este „un sistem gata conceput pentru a controla mintea și care a fost perfecționat de-a lungul secolelor”, care „promovează ideea periculoasă că moartea nu este sfârșitul”. Prin urmare, este modul ideal de spălare a creierului „tinerilor imaturi cu nivelul testosteronului ridicat,

care nu sunt suficient de atrăgători pentru a avea o femeie în această lume [și care] ar putea fi destul de disperați încât să dorească să aibă parte de 72 de fecioare în viața viitoare”. Prin susținerea promisiunii vieții de apoi, religia devalorizează această viață și face din lume „un loc foarte periculos”. Dawkins a lansat un avertisment puternic: „Pentru a umple o lume cu religia sau cu religii de tip „avramic”, este ca și cum am arunca pe străzi arme încărcate. Nu fiți surprinși dacă acestea vor fi folosite.”³

După evenimentele din 11 septembrie, Dawkins a fost foarte apreciat pentru declarația lui „curajoasă” și alți binecunoscuți comentatori s-au alăturat cruciadei lui personale/a jihadului împotriva religiei. Editorialistul Polly Tonybee de la *The Guardian* a afirmat la fel de răsunător: „singura religie bună este cea muribundă: numai când credincioșii sunt slabi devin toleranți și pașnici. Istoria oribilă a creștinismului arată că ori de câte ori religia a pus mâna pe putere pentru o perioadă de timp, a transformat-o într-o armă letală. Cei care consideră că doar religia lor e singura cale, adevărul și viața, vor ucide pentru a-și crea cerul pe pământ dacă vor avea șansa.”⁴

Idea a fost dezvoltată de Matthew Parris în *Spectator*, care a explicat că creștinismul și islamul au potențialul de a deveni violente din cauza a două caracteristici comune: pretenția la universalitate și credința în viața de apoi, care consideră „o altă lume” mai importantă decât aceasta. În schimb, oamenii seculari care și-au pus toate speranțele în umanitate, în „aici și acum”, nu își vor sacrifica pacea și prosperitatea temporară pentru slava veșnică. „Ateismul”, a concluzionat Parris, „este o forță care umanizează”.⁵

Este lesne de înțeles de ce aceste polemici viguroase împotriva religiei au fost publicate după

atacul asupra Turnurilor Gemene. Comentatorii seculari au simțit nevoia de a-și exprima frustrarea lor vis-a-vis de zelul religios care aparent a motivat atacatorii sinucigași. Ei au fost însă nerăbdători să evite acuzațiile de islamofobie. Atacurile asupra islamului au fost subiect tabu, dar atacul asupra religiei *per se* a fost acceptat. Condamnarea unei șesimi din populația lumii a fost un act iresponsabil; incriminarea a trei sferturi din lumea a fost un act de „curaj”.

La baza polemicii lui Dawkins, Toynbee și Parris a fost ceea ce am putea numi „mitul toleranței seculare”. Mitul nu se referă la faptul că oamenii seculari pot fi toleranți, pentru că adesea sunt. Mai degrabă, mitul toleranței seculare se referă la faptul că *toleranța există în mod natural la persoanele seculare, în timp ce intoleranța există în mod natural la persoanele religioase*. Mitul sugerează efectiv că prin virtutea de a fi secular, individul devine oarecum imun la tentația de a-l defăima și de a-l persecuta „pe celălalt”. Acesta este un mit, în sensul vulgar – de obicei o credință afirmată dar fără un fundament solid, o plăsmuire, dar este de asemenea un mit în sensul tehnic – o poveste morală care susține și hrănește cultura și credințele celor care o dețin.

Înainte de a analiza mitul, ar trebui să începem cu o definiție. Toleranța a fost definită în mod tradițional ca „modul de a trata cu indulgență răbdătoare acel lucru pe care nu îl aprobăm”.⁶ Toleranța nu este același lucru cu încuviințarea sau indiferența, pentru că persoana tolerantă manifestă *reținere* față de ceva ce nu îi face plăcere. De exemplu, se poate spune că un tată tolerează muzica rock a fiului său tocmai pentru că îi displace acest gen, dar se abține de la a o interzice în casă. În schimb, intoleranță implică încercarea activă de a suprima sau reduce la tăcere practica sau credința pe care individul o dezaprobă. Desigur,

mijloacele de suprimare vor varia foarte mult de la un context la altul: un stat poate incrimina o activitate și îi poate închide sau chiar executa pe cei care o practică; o organizație cu membri voluntari poate retrage dreptul de membru unei persoane certate cu legea; și adepții polemicii pot încerca să discrediteze sau să distrugă un punct de vedere diferit prin supunerea acestuia la calomniere și abuzuri. În această lucrare, ne vom focaliza asupra intoleranței politice (utilizarea constrângerii statului), precum și a intoleranței polemice (utilizarea criticii vehemente și a stereotipurilor).

În prima parte a lucrării, voi pune la îndoială mitul toleranței seculare susținând că de multe ori oamenii seculari au recurs la intoleranță politică și polemică. În a doua jumătate a lucrării, voi sugera că angajamentul modern vis-a vis de toleranța religioasă a apărut pentru prima dată în cadrul tradiției creștine.

Realitatea intoleranței seculare

Rădăcinile secularizării moderne sunt complexe, dar este posibil să identificăm o tradiție neîntreruptă de gândire raționalistă seculară care rezultă din Iluminismul radical al secolului al XVIII-lea. Iluminismul a fost un fenomen complex și în multe locuri a avut un caracter creștin distinct. Dar gânditorii iluminiști radicali au fost înverșunați împotriva sistemului clerical și potrivnici față de pretențiile religiei revelate. Printre figurile cheie ale acestei mișcări au fost evreul olandez Spinoza, radicalul englez John Toland, filosofii francezi Voltaire, Diderot și Rousseau, și filozoful scoțian David Hume. Unii dintre aceștia au fost deiști, în timp ce alții au fost atei. Dar toți au respins categoric pretențiile creștinismului în ce privește o revelație divină specială și au militat pentru o

viziune sceptică și a anti-supernaturalistă asupra lumii.

Părinții fondatori ai acestui Iluminism radical credeau că mișcarea lor va forma o oază de continuă creștere a toleranței seculare într-un deșert al bigotismului religios. Voltaire a fost convins că raționalismul va salva Europa de violența trecutului creștin și o va propulsa spre un viitor tolerant. El însuși a militat împotriva persecuției hughenotilor francezi, iar alți dești precum Thomas Jefferson și Frederic cel Mare al Prusiei au avut contribuții majore în domeniul toleranței religioase.

Cu toate acestea, ar fi o greșeală să credem că deștii, atei și liber-cugetătorii au fost întotdeauna de partea îngerilor (nu că ar fi crezut în îngeri). Tendința de a folosi stereotipuri și de a-l stigmatiza „pe celălalt” ne duce în trecut chiar la rădăcinile raționalismului modern. În ciuda pledoariilor sale pline de zel în ce privește toleranța, Voltaire a demonstrat prea puțină simpatie pentru religiile tradiționale. Un satiric genial, el a fost vehement în atacurile sale asupra evreilor, catolicilor și calviniștilor, ale căror convingeri comune le respingea cu dispreț ca fiind absurdități. În acest sens, Voltaire a stabilit un model de discurs în societățile moderne combinând un angajament față de toleranță cu un angajament la fel de puternic în ce privește exprimarea liberă (și agresivă). Una din binecunoscutele sale replici era „Eu nu sunt de acord cu ceea ce spui, dar voi apăra până la moarte dreptul tău de a-ți spune părerea.” În multe privințe aceasta a fost o moștenire pozitivă pentru că fără îndoială e o greșeală să credem că atunci când acceptăm toleranța ne pierdem dreptul de a ne angaja într-o critică sau chiar satiră intelectuală viguroasă.

Dar disprețul lui Voltaire pentru religia tradițională a avut pericolele sale. El a fost surprinzător de ezitant cu privire la persecuția romană a primilor creștini și persecutarea catolicilor din al XVI-lea de către japonezi - părea să îi favorizeze pe persecutorii păgâni firești în defavoarea martirilor creștini devotați. Mai mult decât atât, disprețul lui Voltaire pentru Scripturile ebraice și pentru iudaism a contribuit la promovarea unui nou tip de anti-semitism.⁷ În cazul lui Voltaire, aceste tulpini ale intoleranței au fost ținute sub control, pe când în alți raționaliști de mai târziu au crescut în neștire. Așa cum istoricul Richard Popkin a subliniat, deismul în esență tolerant al Revoluției Americane s-a aflat în contrast puternic cu deismul intolerant al Revoluției Franceze.⁸ În Franța, revoluționarii dești au lansat o campanie feroce de de-creștinare în timpul Domniei Terorii. Câteva mii de clerici au fost executați, iar mai mulți au fost închiși. Chiar și călugărițele au fost trimise la ghilotină.⁹ Date fiind circumstanțele, deștii ar putea uita repede angajamentul lui Voltaire de a-i tolera pe cei cu care nu sunt de acord.

În acest sens, revoluția franceză a stabilit un precedent alarmant, ținând cont că printre figurile marcante ale tradiției raționaliste seculare a fost Karl Marx. Mișcarea pe care Marx a fondat-o se alimenta din fântâna disprețului Iluminismului radical în ce privește religia tradițională, iar Marx era convins că emanciparea umană ar necesita „abolirea religiei”.¹⁰ Ateismul militant al urmașilor lui Marx avea să fie principala sursă de persecuție religioasă în lume între 1917 și 1979. Revoluția rusă debutase într-o perioadă de represiune și martiraj aproape fără precedent ca proporție. Până în 1939, nu mai era nici o singură mănăstire deschisă dintr-o mie sau chiar mai multe, cu aceste evenimente începând perioada sovietică. Numărul de biserici a

fost redus la doar o sută și mii de clerici au fost arestați și uciși.¹¹ În China comunistă, lucrurile stăteau la fel de rău. Conform unei autorități în ce privește persecuția religioasă, deceniul Revoluției Culturale din China (1966-1976) „a fost, probabil, cea mai intensă persecuție a creștinilor din istorie”.¹² Chiar și în China contemporană, preoții catolici și pastorii protestanți adeseori trăiesc cu frica de fi arestați.

Filosoful John Gray (el însuși un necredincios) a scos recent în evidență istoria intoleranței seculare:

Rolul gândirii umaniste în modelarea celor mai negative regimuri ale secolului trecut este ușor de demonstrat, dar este trecut cu vederea sau negat de cei care au insistat asupra crimelor religiei. Cu toate acestea, crimele în masă ale secolului XXI nu au fost comise de o versiune contemporană a Inchiziției spaniole. Ele au fost comise de către regimurile atee în slujba ideilor iluministe ale progresului. Stalin și Mao nu credeau în păcatul originar. Chiar și Hitler, care a disprețuit valorile iluministe cu privire la egalitate și libertate, a împărtășit credința iluministă conform căreia o lume nouă ar putea fi creată prin voința umană. Fiecare dintre acești tirani și-a imaginat cum condiția umană ar putea fi transformată prin utilizarea științei.¹³

Există o problemă serioasă pentru cei care subscriu la mitul toleranței seculare. Contrar părerii lui Matthew Parris, ateismul nu este întotdeauna „o forță umanizatoare”. Așadar, dictonul lui Polly Toynbee s-ar putea modifica justificat în felul următor: „Istoria oribilă a ateismului arată că ori de câte ori secularismul deține temporar puterea, se transformă într-o armă letală.”

Evident, unii ar putea argumenta că vina pentru această „istorie oribilă” nu ar trebui atribuită secularismului, ci mai degrabă marxism-leninismului sau maoismului. Acest argument are tot atâta valoare ca și afirmația paralelă că cruciadele și inchiziția au presupun o distorsiune ideologică a creștinismului adevărat. Dar pot exista și anumite trăsături distincte ale percepției seculare despre lume care încurajează intoleranța. Mitul secular al progresului tinde să creeze o escatologie triumfalistă și intolerantă. Oamenii care cred că viitorul este secular și că religia stă în calea progresului, se confruntă cu tentația de a da o mână de ajutor istoriei, îndepărtând aceste obstacole de pe „autostrada” emancipării umane. „Eu sunt viitorul, iar tu ești trecutul” este un slogan care crește intoleranța, mai ales când viitorul trebuie realizat aici și acum. În tradiția iluminismului radical, disprețul față de religie a fost adesea transpus în politici de suprimare.

Dawkins și Toynbee sunt fără îndoială de aceeași parte a baricadei împreună cu Voltaire, mult mai mult decât cu Lenin și Mao. Deși nu sunt de acord cu ceea ce spun credincioșii, ar fi dispuși (ar spera unii) să-și apere până la moarte dreptul de a afirma acest lucru. Cu toate acestea, există ceva ce îți dă fiori reci cu privire la declarația lui Toynbee că „singura religie bună este o religie muribundă.” La rândul său, Dawkins pare hotărât să se pună de acord cu afirmația feministă radicală că toți bărbații sunt potențiali violatori din moment ce, în mod clar, insinuează că toți credincioșii sunt potențiali teroriști.

Pe de o parte, o astfel de luptă la nivel verbal este inofensivă. Bețele și pietrele pot rupe oasele, dar cuvintele nu pot. Cu toate acestea, cineva s-ar putea întreba dacă comentatorii moderni nu au depășit linia de demarcație dintre critica viguroasă legitimă și stereotipurile imature/grosolane care

sunt semnul distinctiv al intoleranței polemice. Defăimându-i pe credincioși ca fiind potențiali teroriști sau bigoți primitivi, seculariștii înlătură necesitatea unui argument rațional și a unei confruntări sensibile cu „celălalt”. Renunțând la constrângerile polemice, ei încurajează prejudecățile și subminează șansa unui dialog autentic.¹⁴

Polemicele anti-religioase sunt deosebit de importante atunci când alimentează o campanie activă pentru secularizare sponsorizată de stat. Polly Toynbee a scris că „religia ar trebui ținută acasă, în sfera privată”. Mediul educațional și cel politic ar trebui să fie zone nereligioase.¹⁵ Secularizarea societății britanice de către stat este, de asemenea, susținută de filosoful A.C. Grayling, care explică faptul că aceasta „ar însemna că ar fi stopate fondurile guvernamentale pentru școlile confesionale și pentru organizațiile și activitățile religioase, precum și pentru programele religioase difuzate în spațiul public”.¹⁶ Alți comentatori propun ca statul să nu mai menajeze comunitățile religioase și că ar trebui să înceapă impunerea unor valori liberale sau seculare.¹⁷ Astfel se reafirmă argumentul unor gânditori politici care susțin că statul ar trebui să promoveze în mod activ „autonomia” individuală în detrimentul comunităților tradiționale. Dar, așa cum filosoful William Galston avertizează, acest liberalism bazat de autonomie „exercită un fel de presiune omogenizatoare asupra stilurilor de viață care nu îmbrățișează autonomia”. În loc să protejeze diversitatea legitimă, o subminează.¹⁸ Toate aceste aspecte ridică întrebarea: cât de mult pluralism poate tolera liberalismul secular?¹⁹ Dacă intoleranța seculară este relativ moderată în prezent, totuși nu ar trebui să fie subestimată.

Creștinismul și evoluția toleranței

Ce putem spune despre cea de-a doua componentă a mitului, afirmația că intoleranța apare în mod natural la persoanele religioase? Aceasta este în mod clar o convingere centrală a lui Dawkins, Toynbee și Parris și a multor oameni seculari care sunt convinși că însăși ideea de toleranță este un produs al raționalismului iluminist. În timpul controverselor din jurul lui Salman Rushdie, fostul lider al partidului laburist, Michael Foot, a spus:

Modul în care lumea în general și Europa de Vest în special a scăpat din această situație dificilă, această confruntare aparent fără sfârșit [între religii], este unul dintre miracolele reale ale civilizației occidentale și fără îndoială nu a fost opera fundamentalistilor din vreuna dintre tabere, ci este meritul celor au îndrăznit să nege autoritatea absolută a zeilor lor, meritul scepticilor, al celor care se îndoiesc, al batjocoritorilor.²⁰

Punctul de vedere a lui Foot – anume că dogmatismul religios ucide în timp ce scepticismul religios vindecă - poate părea convingător. Fără îndoială este adevărat că în Europa medievală și cea modernă timpurie, creștini devotați - precum Thomas More și Jean Calvin - adesea au sprijinit politica de persecuție. În secolul al XVI-lea, câteva mii de „eretici”, au fost executați deoarece bisericile catolice și (într-o măsură mai mică) bisericile protestante au crezut că acest lucru va salva sufletele oamenilor oprind răspândirea ereziilor care se întindeau ca gangrena.²¹

Foot a greșit însă, când a insinuat că reacția împotriva acestui gen de persecuție a fost inițiată de către raționaliștii seculari sau de către necredincioși. În realitate, primii susținătorii ai

toleranței religioase în Europa secolului al XVI-lea și al XVII-lea au fost creștinii devotați, iar pledoaria lor împotriva persecuției a fost fundamental teologică.²² Ei au ajuns la convingerea că folosirea constrângerii în religie constituie o trădare a Evangheliei. Evanghelia, au susținut ei, arată că suntem toți beneficiarii toleranței divine.²³ În ciuda rebeliunii noastre împotriva Lui, Dumnezeu Tatăl își arată incredibila îndurare și îndelungă răbdare față de noi. În loc să ne trateze pe măsura păcatelor noastre, El îndură ostilitatea noastră și ne oferă iertare. La fel ca Tatăl din pilda fiului risipitor, El tânjește după ziua când ne vom întoarce în brațele Sale.²⁴ Adepții toleranței au susținut că creștinii care sunt atât de îndatorați față de Dumnezeu pentru toleranța Sa față de ei, ar trebui să demonstreze milă și răbdare față de alții.²⁵ Ei au subliniat cuvintele lui Isus: „Fiți, dar, milostivi cum și Tatăl vostru este milostiv.”²⁶

Tot ei au subliniat că mila Tatălui este întrupată în Fiul Său. Hristos vine să inaugureze un nou tip de împărăție care nu este caracterizată de reguli despotice sau violență.²⁷ El este blând și smerit, persecutat, dar niciodată persecutor. În declarația Sa privind principiile împărăției Sale, El le poruncește ucenicilor Săi să își iubească dușmanii, să întorcă și celălalt obraz, și să facă altora așa cum doresc să li se facă.²⁸ Când ucenicii Săi încearcă să cheme foc din cer peste un sat samaritean necredincios, El îi muștră.²⁹ El intră în Ierusalim pe un măgar, nu pe un cal de luptă.³⁰ El este dus ca un miel la măcelărie.³¹ La proces El declară: „Împărăția Mea nu este din lumea aceasta.”³² Iar în marea trimitere pe care o dă ucenicilor Săi, El îi învață că împărăția Lui avea să fie lărgită prin învățatură nu cu forța.³³

Pentru adepții toleranței, biserica nou-testamentară are de oferit o muștrare surprinzătoare pentru creștinismul contemporan.

Biserica primară se baza pe Duhul Sfânt și pe Cuvânt, nu pe forța lumească. Apostolul Pavel ne învață că armele de luptă ale creștinului nu sunt cele lumești, ci cele spirituale.³⁴ „Pavel s-a luptat”, a scris Henry Robinson, „dar nu condus de firea pământească; el nu a trimis oameni în temniță, nu a pretins amenzi, nici nu a tăiat urechile cuiva, armele sale au fost doar spirituale, puterea și tăria lui Isus Hristos.”³⁵ Biserica primară a ales calea crucii; a evitat violența și a suferit persecuția. Așa cum John Locke a afirmat, „Evanghelia declară frecvent că adevărații ucenicii lui Hristos trebuie să sufere persecuția; dar încă nu am găsit în vreuna din cărțile Noului Testament că Biserica lui Hristos ar trebui să îi persecute pe alții, să îi treacă prin foc și sabie ca să adopte credința și doctrina ei.”³⁶

Adepții toleranței au subliniat contrastul Noului Testament dintre sabie și cuvânt, forță și argument, constrângere și convingere. Evanghelia lui Hristos nu se transmite prin violență fizică sau discurs abuziv, ci prin predicarea Cuvântului, prin argumente convingătoare și printr-o trăire sfântă. Așa cum ne învață Pavel, „robul Domnului nu trebuie să se certe; ci să fie blând cu toți...să îndrepte cu blândețe pe potrivnici.”³⁷ Dacă Evanghelia subminează constrângerea religioasă, ea va încuraja, de asemenea, un discurs plin de har. Anglicanul Jeremy Taylor a remarcat că „unul din motivele de laudă ale religiei creștine este că a izvorât din propria pioșenie și înțelepciune, nu cu forța, ci cu un torent de argumente și dovezi ale Duhului... Față de oameni, a fost întotdeauna plină de blândețe și bunătate, acceptare și toleranță.”³⁸

Hotărârea de a reforma creștinismul prin revenirea la principiile Noului Testament a produs câteva rezultate remarcabile. În America de Nord, trei adepți ai toleranței englezi au stabilit să pună bazele unor colonii care să garanteze libertatea religioasă. Puritanul radical Roger Williams a

fondat colonia Rhode Island, anglicanul John Locke a ajutat la elaborarea constituției statului Carolina, și quakerul William Penn a fondat Pennsylvania, cu capitala la Philadelphia (orașul iubirii frățești). Prin scrierile lor și prin exemplul personal, acești bărbați și alții ca ei au ajutat la schimbarea atitudinilor creștine. Până în 1700, baza impunerii unei uniformități religioase s-a spulberat în fața noilor noțiuni de toleranță și libertate religioasă.

În mod paradoxal, acest angajament modern pentru toleranță a apărut dintr-o încercare de a merge înapoi în timp și a restabili simplitatea și pacea creștinismului primar. Așa cum filosoful francez, Jacques Derrida, avea să spună:

Conceptul de toleranță, *stricto sensu*, aparține întâi de toate unui mod de viață creștin. Este literalmente o taină a comunității creștine. A fost tipărit, emis, transmis și răspândit în numele credinței creștine.³⁹

Derrida subliniază faptul că chiar și Voltaire și-a sprijinit chemarea la toleranța făcând apel la caracterul non-coercitiv al bisericii apostolice. Chiar iluminiștii care au criticat violența religioasă a creștinismului rămân profund îndatorați exemplului lui Hristos și a primilor creștini. După cum explică Oliver O'Donovan, creștinismul a fost „pântecele în care modernismul târziu s-a născut. Inclusiv actul de a refuza creștinismul a fost învățat tot de la creștinism.”⁴⁰ Când criticii creștinismului muștră biserica pentru istoria sa în ce privește persecuția, ei fac să răsunе declarațiile reformatorilor creștini.

Concluzie

Mitul toleranței seculare are o problemă serioasă. Nu există niciun motiv întemeiat să

presupunem că oamenii seculari sunt imuni la tentația de a suprima sau a-l reduce la tăcere „pe celălalt”. Într-adevăr, în practică, seculariștii au fost adesea extrem de intoleranți. Mai mult decât atât, deși biserica uneori s-a abătut de la calea lui Hristos prin recurgerea la persecuție, Evanghelia creștină a fost una dintre principalele surse ale creșterii toleranței religioase.

Mitul toleranței seculare oferă o scuză convenabilă pentru a ignora afirmațiile lui Isus în ce privește adevărul și oferă un instrument de propagandă util pentru cei care doresc să discrediteze biserica și să marginalizeze vocea creștină în dezbaterile contemporane. Așadar, creștinii trebuie să pună la îndoială acest mit atât de răspândit al societății seculare și să conteste tendința unor comentatori de a folosi stereotipuri și de a-i stigmatiza pe credincioși.

Totuși, ar trebui să rezistăm tentației de plăti cu aceeași monedă. Suntem chemați să ne iubim vrăjmașii și să facem bine celor ce ne urăsc.⁴¹ Vorbirea noastră ar trebui să fie „plină de har”.⁴² Într-o societate pluralistă, unde dezacordul moral poate fi amar și profund, noi ar trebui să dăm dovadă de politețe și să ne apărăm în dezbateri deschise și bine argumentate.⁴³ Noul Testament ne avertizează că ne vom confrunta cu ostilitate și persecuție.⁴⁴ De asemenea, ni se oferă sfaturi care ar putea servi drept motto pentru creștinii din Occident în secolul XXI: „Să aveți o purtare bună în mijlocul neamurilor, pentru ca, în ceea ce vă vorbesc de rău ca pe niște făcători de rele, prin faptele voastre bune pe care le văd să slăvească pe Dumnezeu în ziua cercetării.”⁴⁵

Dr. John Coffey a studiat istoria la universitatea Cambridge. Cercetarea sa a fost în domeniul gândirii politice și religioase din secolul XVII. Este

autorul cărților *Politics, Religion and the British Revolutions: The Mind of Samuel Rutherford* (Cambridge University Press, 1997) și *Persecution and Toleration in Protestant England, 1558-1689* (Longman, 2000). În prezent este profesor de istorie la universitatea din Leicester.

Note

- [1] A. N. Wilson, *Against Religion: Why we should live without it*, Chatto & Windus, 1991.
- [2] Matei 5:44–45.
- [3] R. Dawkins, 'Religion's misguided missiles', *The Guardian*, 15 septembrie 2001, p.20.
- [4] P. Toynbee, 'Last chance to speak out', *The Guardian*, 5 octombrie 2001, p.21.
- [5] M. Parris, 'Belief in paradise is a recipe for hell on earth', *The Spectator*, 22 septembrie 2001.
- [6] R. Scruton, 'Toleration', în *A Dictionary of Political Thought*, Macmillan, 1982. J. Horton, 'Toleration', în E. Craig, ed., *The Routledge Encyclopedia of Philosophy*, 10 vols, Routledge, 1998.
- [7] Cu privire la ambiguitatea atitudinilor Iluminismului vezi A. Sutcliffe, *Judaism and Enlightenment*, Cambridge University Press, 2003.
- [8] R. Popkin, 'An aspect of the problem of religious freedom in the French and American Revolutions', *Proceedings of the American Catholic Philosophical Association*, 50, 1976, pp.146–61.
- [9] J. McManners, *The French Revolution and the Church*, SPCK, 1969.
- [10] Karl Marx, *Selected Writings*, ed. D. McLellan, Oxford University Press, 1990, pp.43–44, 51, 62, 64.
- [11] Vezi S. Hackel, 'The Orthodox Churches of Eastern Europe', în J. McManners, ed., *The Oxford History of Christianity*, Oxford University Press, 1990, pp.558–9.
- [12] P. Marshall, *Their Blood Cries Out*, Dallas: Word, 1997, p.78.
- [13] J. Gray, 'The myth of secularism', *New Statesman*, 16–30 decembrie 2002, p.70.
- [14] Pentru o analiză revelatoare a intoleranței seculare vezi P. Jenkins, *The New Anti-Catholicism: The Last Acceptable Prejudice*, New York: OUP, 2003.

[15] P. Toynbee, 'Religion must be removed from all functions of state', *The Guardian*, 12 decembrie 2001, p.18.

[16] A. C. Grayling, 'Keep God out of public affairs', *The Observer*, 12 august 2001, p.26.

[17] Vezi Roy Hattersley, 'Religion can't be used as an alibi', *The Guardian*, 19 mai 2003.

[18] W. Galston, *Liberal Pluralism*, Cambridge University Press, 2002, p.23.

[19] Vezi J. Chaplin, 'How much cultural and religious pluralism can liberalism tolerate?', în J. Horton, ed., *Liberalism, Multiculturalism and Toleration*, Macmillan, 1993.

[20] L. Appignanesi și S. Maitland, eds., *The Rushdie File*, Fourth Estate, 1991, p.244.

[21] Vezi B. Gregory, *Salvation at Stake: Christian Martyrdom in Early Modern Europe*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1999.

[22] Vezi P. Zagorin, *How the Idea of Religious Toleration Came to the West*, New Jersey: Princeton University Press, 2003; J. Coffey, *Persecution and Toleration in Protestant England*, Longman, 2000, cap. 3.

[23] Rom. 2:4.

[24] Luca 15:11–32.

[25] Mat. 18:21–35.

[26] Luca 6:36.

[27] Mat. 20:25–6.

[28] Mat. 5–7.

[29] Luca 9:51–56.

[30] Mat. 21:1–5.

[31] Isaia. 53:7.

[32] Ioan 18:36.

[33] Mat. 28:19–20.

[34] 2 Cor. 10:3–5. Vezi și Efes. 6:10–18.

- [35] Henry Robinson, *Liberty of Conscience*, London, 1644, pp.16–17.
- [36] John Locke, *A Letter Concerning Toleration*, London, 1689, p.12.
- [37] 2 Tim. 2:24–25.
- [38] Jeremy Taylor, *Liberty of Prophesying*, London, 1647.
- [39] J. Derrida and G. Vattimo, eds., *Religion*, Cambridge: Polity Press, 1998, p.22.
- [40] O. O'Donovan, *The Desire of the Nations*, Cambridge University Press, 1996, p.194.
- [41] Mat. 5:38–45.
- [42] Colos. 4:6.
- [43] Vezi R. Mouw, *Uncommon Decency: Christian Civility in an Uncivil World*, Downers Grove: Intervarsity Press, 1992.
- [44] Mat. 5:10–12; Ioan 15:20; 2 Tim. 3:12.
- [45] 1 Petru 2:12.

Articolele din seria *Cambridge Papers*
publicate în 2014 de către
Centrul Areopagus din Timișoara,
cu sprijinul oferit de
Christian Political Foundation for Europe

*Eschatology and Politics: the last things we want to
talk about?*

(Geoffrey Penn)

A Burning Issue: Christian care for the environment

(Robert White)

*Beyond scrutiny? Minorities, majorities and post-
modern tyranny*

(Michael Ovey)

*Gender co-operation: some implications of God's
design for society*

(Michael și Auriel Schluter)

The myth of secular tolerance

(John Coffey)

*Does Athens need Jerusalem? A Christian context
for secular thought*

(Michael Ovey)